

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота

магістра

**з теми: “ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ВІДМІНКУ ІМЕННИКІВ ТА
ПРИКМЕТНИКІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ”**

Виконала студентка 2 курсу
спеціальності 016. Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
групи KorL1-M18z
Новосільська Софія Романівна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гаврилова Н.С.

Рецензент:
Матвєєва М.П., кандидат психологічних наук,
доцент кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти

м. Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОГО БОКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ.....	6
1.1. Особливості граматичної системи мовлення при типовому розвитку та порушеннях.....	6
1.2. Методи корекції граматичного боку мовлення у дітей дошкільного віку.....	11
1.3. Засоби формування мовлення у дітей дошкільного віку.....	21
Висновки до першого розділу	30
 РОЗДІЛ II. ПОРУШЕННЯ ГРАМАТИЧНОГО БОКУ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	
2.1. Методика дослідження вміння узгоджувати іменники та прикметники у відмінку.....	32
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	37
Висновки до другого розділу	43
 РОЗДІЛ III. ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ УЗГОДЖУВАТИ ІМЕННИКИ ТА ПРИКМЕТНИКИ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ.....	45
3.1. Характеристика експериментальної програми корекції граматичного боку мовлення для дітей із загальним недорозвиненням мовлення	45
3.2. Характеристика динаміки засвоєння граматичних компонентів мовлення дошкільниками з загальним недорозвиненням мовлення	59
Висновки до третього розділу	67
 ВИСНОВКИ.....	69
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Одне з важливих і чи не найскладніших завдань розвитку мовлення є набуття дітьми вміння самостійно складати розповіді. Знання дітей збагачуються завдяки використанню наочного матеріалу: предметів, малюнків, картин. Однак самі художні засоби не можуть зацікавити дітей, викликати у них бажання говорити. Вони потребують заохочення роздивлятися їх та розповідати. Зосереджуючи увагу на малюнку до художнього тексту, логопед стимулює у них розвиток мовлення, збагачує та активізує лексику, формує вміння узгоджувати слова у реченні і зв'язне мовлення в цілому.

Зрозуміло, що порушення мовлення істотно позначається на психічному розвитку. Вплив його розладів на формування психічних функцій були предметом вивчення Л. Волкової, Н. Гаврилової, Є. Данілявічутє, С. Конопляста, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та інших. Дослідження в основному стосувались порушення комунікативної функції мовлення, впливу недостатності експресивного та імпресивного мовлення на розвиток пізнавальної діяльності, вплив порушень процесів і функцій пізнавальної діяльності на стан засвоєння дітьми з порушеннями мовлення різних навчальних дисциплін у школі і на загальний розвиток у них усного мовлення.

Грамматичний бік мовлення, його структуру, функції вивчали М. Жинкін, О. Лурія, О. Леонт'єв та інші. Специфіка його недорозвинення у дітей дошкільного віку з різними нозологіями (порушенням слуху, мовлення, інтелекту) була предметом наукового пошуку К. Луцко, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та інших. Ними було створено і ряд програм та методик корекції порушень граматичного боку мовлення.

Проте, у пошуку нових підходів питання яким чином художні засоби впливають на якість засвоєння граматичного боку мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення було досліджено не достатньо широко і воно залишається актуальним для подальшого вивчення. Методики корекції

граматичного боку мовлення можна знайти у Л.Трофименко, Є. Соботович, Р. Лалаєвої та інших. Проте роль ілюстрації в поєднанні з музичним твором, їх вплив на якість засвоєння мовного матеріалу у даної категорії дітей, безперечно потребує додаткового висвітлення. Сучасні технічні засоби створюють кращі умови для логопедичної роботи: стали доступними різноманітні ілюстрації, репродукції картин, музичні твори.

На жаль, сьогодні, дуже часто опрацювання граматичних тем зводиться до складання речень за запитаннями, до малюнків тощо. Хоча роль художніх картин може додати у систему роботи нові враження, стимулювати у дітей позитивні емоції та естетичні смаки. Засоби художньої виразності здійснюють не лише розвиваючий вплив, а й коригуючий – той, що сприяє загальному пізнавальному розвитку дітей. Тому засвоєння граматичних компонентів мовлення дошкільників з порушеннями мовлення на логопедичних заняттях буде особливо ефективним за умови включення у них художніх засобів. Отже, ми вважали за доцільне сформулювати методіку формування вміння узгоджувати іменники та прикметники у відмінку шляхом використання художніх засобів

Мета дослідження: складання комплексу логопедичних занять для формування у дітей із загальним недорозвиненням мовленням вміння узгоджувати іменники та прикметники у відмінку шляхом застосування художніх засобів та апробація його на практиці.

Об'єкт дослідження: процес формування граматичного боку мовлення у дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: особливості формування у дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення III рівня вміння узгоджувати іменники та прикметники у відмінку.

Завдання дослідження:

1. На підставі теоретичного аналізу джерел визначити рівень вивчення проблеми.

2. Сформувати методику та визначити особливості розвитку у дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення вміння узгоджувати іменники та прикметники у реченнях.

3. Сформувати методику формування граматичної складової мовлення у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення при застосуванні художніх засобів.

4. Вивчити особливості формування вміння узгоджувати іменники та прикметники у відмінку у дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення в процесі логопедичних занять.

Методи дослідження: аналіз наукових теоретичних та методичних джерел, систематизація дидактичних матеріалів та музичних фрагментів, констатувальний та формувальний експеримент, якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження: визначено ефективність систематично проведеної логопедичної корекції граматичного боку мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення III рівня за умови використання художніх засобів.

Практичне значення дослідження: сформований комплекс занять для розвитку граматичного боку мовлення може використовуватися у роботі не лише з дітьми з загальним недорозвитком мовлення, але і при типовому психічному розвитку, з порушеннями інтелекту, на логопедичних заняттях у логопедичних групах для усіх дітей дошкільного віку.

Місце проведення експерименту: Експериментальне дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти № 18, м. Хмельницького.

Структура дипломної роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел у загальній кількості 105.

ВИСНОВКИ

Аналіз науково-теоретичних джерел дозволив визначити, недостатньо повну розробленість проблеми формування граматичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ III рівня. І хоча була сформована програма для дошкільнят з III рівнем загального недорозвинення мовлення, та методичні рекомендації до неї, проте змістова складова, ефективні стимулюючі засоби навчання у ній та у інших дослідженнях, що стосуються зазначеної проблеми повністю розкриті ще не були.

Дослідження особливостей розвитку у дошкільників особливостей засвоєння вміння узгоджувати іменники та прикметники у словосполученнях і реченнях у відмінку показало, що ці компоненти мовлення по різному сформовані у дітей з типовим розвитком та при ЗНМ III рівня. Зокрема, у дошкільників з типовим розвитком переважно спостерігався високий (45%) та середній (55%) рівень його сформованості, тоді, коли при ЗНМ III рівня він був середнім (21,5%), низьким (62,5%) та дуже низьким (19%).

Дітям з типовим розвитком було притаманне самостійне використання граматичних компонентів в мовленні. Якщо вони і допускали помилки, то ті були ситуативними і непостійними. Вони виникали як під час відповіді на поставлені запитання так і в самостійному мовленні.

Дошкільникам з ЗНМ III рівня були характерні більш системні помилки у вигляді неправильного використання відмінкових закінчень у словах так і неточності або відсутності називання прийменників, які теж спостерігалися як під час відповіді на запитання так і в самостійному мовленні.

В основу методики корекції порушення вміння узгоджувати іменники та прикметники у словосполученнях і реченнях у відмінку було покладено ряд принципів, а також підібрано методи та прийоми навчання дітей з ЗНМ III рівня дошкільного віку граматиці. При їх підборі виходили з позицій, що для ефективності корекційно спрямованого навчання необхідне власне практичне засвоєння мови, що може бути досягнуте шляхом органічного поєднання практики мовного спілкування та виконання спеціальних мовних вправ.

На підставі аналізу змісту програм дошкільної освіти та навчальних планів вихователів було виділено 16 тем для проведення логопедичних занять, лексичну та граматичну їх складову; підібрано художні картини та твори класичної музики, визначено необхідний змістовий мінімум підбраного матеріалу, визначено поетапність у проведенні роботи, а також встановлено режим проведення корекційного навчання.

Встановлено, що систематично проведене корекційне навчання забезпечило ефективне формування у дошкільників з ЗНМ III рівня вміння узгоджувати іменники та прикметники у словосполученнях і реченнях у відмінку. На це вказали вищі показники рівня сформованості цих умінь у дітей експериментальної групи по відношенню до контрольної групи.

Також проведе нами експериментальне навчання сприяло активізації і розширенню у дошкільників словника іменників, прикметників, дієслів та прислівників. Забезпечило загальний розвиток у них мовлення.

Визначено, що ефективним для формування граматичних компонентів мовлення є застосування емоційно-позитивних стимулюючих засобів до яких можна віднести твори художнього мистецтва та класичну музику.

Зазначена проблема не є вичерпаною і ще потребує подальшого вивчення, а тому може бути продовжена в контексті її розширення, формування методичних рекомендацій щодо застосування зазначеного комплексу занять тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асатиани Н.М., Козаков В.Г., Фрейдин Ю.Л. Актуальные вопросы неврологии и психиатрии. Тбилиси: Апартару, 1986. 346 с.
2. Барищук Г. С. Мова наших дітей. Виправлення порушення звуковимови у дітей: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, переробл. І доп. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2007. 64 с.
3. Барищук Г.С. Як усунути вади письма. Дидактичний матеріал. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. 48 с.
4. Белова И. К., Былич Р. В., Волкова И. Н. и др. Учебно-методический комплект «Готовимся к школе». М.: ООО «Ника-пресс», 1998. 191 с.
5. Белова О.Б. Спеціальна методика розвитку мовлення. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. 212 с.
6. Белова О.Б. Пропедевтика мовленнєвих порушень. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. 140 с.
7. Блінова Г. Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: Навчально-методичний посібник: В 2 ч. К.: Благовіст, 2001. 215 с.
8. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 374 с.
9. Березіна О. М., Павловська Т. О. Мовні ігри та забави. Посібник. Тернопіль.: Мальва-ОСО, 2002. 104 с.
10. Варенцова Н.С., Колесникова Е.В. Развитие фонематического слуха у дошкольников. М.: Просвещение, 1997. 152 с.
11. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. М.: Просвещение, 1995. 527 с.
12. Величенкова О.А. Формирование навыка чтения у детей с предрасположенностью к дислексии в условиях современного начального образования / О. А. Величенкова // Педагогический журнал. 2016. № 1. С.87-101.
13. Гаврилова Н.С. Обстеження особливостей розвитку фонематичних процесів у дітей з порушеннями мовлення / Н.С.Гаврилова // Науковий часопис

НПУ ім.. М.П. Драгоманова. Серія, 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб. наук. Праць. – К.: НПУ ім.. М.П. Драгоманова, 2010. – №15. – С.57-63.

14. Гаврилова Н.С. Вплив недорозвитку кінестетичного праксису на формування у дітей вимови фонем / Н. С. Гаврилова // Вісник Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія/ за ред. О.В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – Вип. II – С. 23– 36.

15. Гаврилова Н.С. Нейропсихологічна структура та механізми порушення фонематичних процесів у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією / Н. С. Гаврилова // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. соціально-педагогічна / за ред. О.В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський :Аксіома, 2010. – Вип. 15. – С. 120–127.

16. Гаврилова Н.С. Порушення фонематичних процесів у дітей / Н. С. Гаврилова // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2010. – Вип. 1. – С. 87–98.

17. Гаврилова Н.С. Нарушения развития кинетического и кинестетического праксиса у детей с дислалией, ринолалией и дизартрией / Н. С. Гаврилова // Современная образовательная среда: приоритетные направления развития : материалы междунар. науч. конф. (Минск, 22-23 окт. 2009 г.) : в 4 ч. – Минск, 2010. – Ч. 3. – С. 293–300.

18. Гаврилова Н. С. Класифікації порушень мовлення / Н. С. Гаврилова // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. соціально педагогічна. Вип. XX : у 2-х ч., ч.1 / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. – С. 293–315.

19. Гаврилова Н. С. Методика формування моторної готовності до оволодіння правильною вимовою фонем у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією / Н. С. Гаврилова // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць

Кам'янець–Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / за ред. С. Д.Максименка, Л. А.Онуфрієвої. – Кам'янець–Подільський : Аксіома, 2012. – Вип. 15.– С. 110 – 124.

20. Гаврилова Н.С. Порухення фонетичного боку мовлення у дітей: Монографія / Н.С.Гаврилова // – Кам'янець – Подільський: ТОВ «Друк –Сервіс», 2011. – 200с.

21. Гальперин П.Я. Экспериментальное формирование внимания / П.Я. Гальперин, С.Л. Кабыльницкая // М.: Изд-во Московского университета, 1974. – 122с.

22. Грибова О.Е. Технология организации логопедического обследования: метод. пособие. – М.: «АЙРИНПРЕСС», 2005. – 96 с.

23. Григоренко Н.Ю., Цыбульский С.А. Диагностика и коррекция звукопроизносительных расстройств у детей с нетяжелыми аномалиями органов артикуляции. – М.: Книголюб, 2003. 144 с.

24. Григор'єва С. Усунення вад писемного мовлення: логопедичний практикум для дітей мол. шкільного віку / С. Григор'єва, Л. Яценюк // Дефектологія.-2007.- №10. С.5-8.

25. Данілавічюте Е.А. Методика подолання фонемо графічних відхилень у молодших школярів з ДЦП. / Е.А.Данілавічюте // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 1. – К.: Актуальна освіта, 2004. – С. 99-134.

26. Дидактичний матеріал для логопедичних занять / Блінова Г.Й., Бернацька Л. Й. та ін. К.: Радянська школа, 1985. 280 с.

27. Ефименкова Л.Н. Исправление и предупреждение дисграфии у детей / Л.Н. Ефименкова Л.Н., И.Н.Садовникова // – М.: Просвещение, 1972. – 198 с.

28. Ефименкова Л.Н. Формирование речи у дошкольников. М.: Просвещение, 1981. 112 с.

29. Жильцова О. Л. Недоліки мовлення дітей і шляхи їх подолання. – К.: Тов. «Знання» УРСР, 1971. – 48 с.

30. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичёва Т.Б. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников. М.: Просвещение, 1990. 239 с.
31. Журова Л.Е., Эльконин Д.Б. К вопросу о формировании фонематического восприятия у детей дошкольного возраста. М.: Просвещение, 1963. 103 с.
32. Ільяна В. М. Аналіз сформованості навички читання в учнів молодших класів спеціальної школи для дітей з ТПМ / В. М. Ільяна // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. Наук. праць. К.: Актуальна освіта, 2006. Вип. 3. С. 55-62.
33. Каше Г. А. Подготовка к школе детей с недостатками речи: Пособие для логопеда. М.: Просвещение, 1985, 207 с.
34. Каше Г.А., Филичёва Т.Б. Программа обучения детей с недоразвитием фонематического строя речи. М.: Просвещение, 1978. 203 с.
35. Ковшиков В. А. Психолингвистика. Теория речевой деятельности / В. А. Ковшиков, В. П. Глухов. М.: АСТ: Астрель, 2007. 318 с.
36. Коноваленко В.В., Коноваленко С.В. Развитие связной речи: Фронтальные логопедические занятия в подготовительной группе для детей с ОНР («Осень», «Зима», «Весна», «Человек: я, моя семья, мой дом, моя страна»). М.: Гном и Д, 2000-2001. 254 с.
37. Коноваленко В.В., Коноваленко С.В. Фронтальные логопедические занятия в подготовительной группе для детей с ФФН. М.: Просвещение, 1998. 186 с.
38. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія: навчальний посібник. К.: Знання, 2010. 293 с.
39. Корнев А.Н. Нарушение чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие / А.Н.Корнев // СПб.: ИД «МиМ», 1997. – 88с.
40. Кравченко И. А. Игры и упражнения со звуками и буквами. Пособие для воспитателей и родителей. М.: «Гном-Пресс», Новая школа, 1999. 64 с.
41. Кравченко І.А., Колодяжна Т.О. Психолого-педагогічний супровід у молодших школярів із дислексією в умовах сучасної загальноосвітньої школи.

Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2019 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С. 177-180.

42. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2005. – 208 с.

43. Кошелєвський Р. Основи дитячої рефлексотерапії. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 248 с.

44. Лалаєва Р.И. Логопедическая работа в коррекционных классах / Р.И.Лалаєва.М.: ВЛАДОС, 1999. 140 с.

45. Лалаєва Р.И. Диагностика и коррекция нарушений чтения и письма у младших школьников / Р.И.Лалаєва, Л.В.Венедиктова.СПб.: Изд-во «СОЮЗ», 2001

46. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 4-е, пер. та доповн. К.: Слово, 2017. 856 с.

47. Логопедия / Под ред. Л. С. Волковой. М: Просвещение, 1989. 528 с.

48. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови: Методичні рекомендації. Ч. П. Свистячі та шиплячі звуки / Укл. М. В. Артюх. К.: ІЗМН, 1996. 164 с.

49. Логопедическая работа в коррекционных классах: метод. Пособие для учителя-логопеда / Р. И. Лалаєва. М.: ВЛАДОС, 2004. 223 с.

50. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови: Методичні рекомендації / Укл. М. В. Артюх. К.: ІЗМН, 1996. Ч. I. 126 с.

51. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії. Курс лекцій.К.: Видавничий дім “Слово”. 2017. 152 с.

52. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. М.: Медицина, 1973.374 с.

53. Макарова С. Щоб ротик був слухняний. Логопедичний практикум. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 160 с.

54. Малярчук А. Я. Обстеження мовлення дітей: Дидактичний матеріал. К.: Літера ЛТД, 2003. 104 с.

55. Мартиненко О.А. Як допомогти вашій дитині навчитися письма. Харків: Вид-во «Ранок», 2009. 128 с.
56. Максименко В.С. Фронтальна робота з усунення загального недорозвинення мовлення у дошкільників / Максименко В.С., Козлова В.А. Кіровоград: Видавництво КОППО ім. В. Сухомлинського, 2005. 91 с.
57. Мачова О.П. Розвиток читання // Логопед. 2010. № 1. С.24-26.
58. Маянова Р.С. Діти з порушеннями читання // Логопед. 2011. № 8. С. 35-38.
59. Нарушение произношения у детей /А.И. Богомолова. Пособие для логопедов. М.: Просвещение, 1979. 208 с.
60. Новоторцева Н.В. Развитие речи детей. Ярославль: ООО «Академия развития», 1996. 240 с.
61. Оріщук Т., Лебединець С. Буде правильна вимова – буде правильне й письмо // Дошкільне виховання. 2003. №5. С. 36-39.
62. Оріщук Т. Формуємо правильну звуковимову // Дошкільне виховання. 2002. №11. С. 28-32.
63. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М. П. Матвеева; за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 264 с.
64. Основы логопедии / Т.Б. Филичева, Н.А. Чевелева, Г.И.Чиркина. М.: Просвещение, 1989. 223 с.
65. Правда О.В. Логопедия. М.: Просвещение, 1973. 272 с.
66. Програма виховання і навчання дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення / Петренко С.М., Мілевська О.П., Лебедева Ю.І. К.: НМЦ середньої освіти МО України, 1999. 97 с.
67. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. К.: Початкова школа, 2006. 432 с.
68. Рібцун Ю.В. Мовленнєві намистинки для маленької дитинки: навчально-методичний посібник / Ю.В. Рібцун. К.: Літера ЛТД, 2010. 160 с.

69. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда ДНЗ. Х.: Основа, 2012. 239 с.
70. Рібцун Ю.В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників з ЗНМ // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 150-166.
71. Рібцун Ю. Граємо з дитиною всією родиною // Дошкільне виховання. 2005. № 5. С. 23-28.
72. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – 3-тє видання, доповнене. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2009. 160 с.
73. Сєдих Н.О. Вчимося писати й говорити правильно. Поради логопеда. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
74. Соботович Є.Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку // дефектологія. – 2002. - №3. – С.2-5.
75. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 7-35.
76. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / за ред. В.І. Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
77. Тарасун В.В. Логодидактика. К.: Вид-во Нац. педун-ту, 2004. 348 с.
78. Тарасун В.В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями розвитку. Монографія. К.: Видавництво НПУ ім.М.П. Драгоманова, 2012. 392 с.
79. Тищенко В., Рібцун Ю. Як навчити дитину правильно розмовляти: Від народження до 5 років: Поради батькам. К.: Літера ЛТД, 2009. 128 с.
80. Токарева О. Особливості засвоєння мови дошкільниками з нормальним та порушеним розумовим розвитком // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 43-61.
81. Ткач О.М. Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення: Монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Аксіома, 2019. 240 с.

82. Ткачова Л. Ткачова Н. Розвиваймо фонематичний слух дитини // Дошкільне виховання. 1998. № 3. С. 32-34.
83. Трофименко Л. І. Особистісно-орієнтоване навчання дітей з порушеннями мовлення. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць / за ред. В.В.Засенка, А. А. Колупаєвої. – Вип. 5. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – С. 82 – 89.
84. Трофименко Л.І. Теоретичні передумови формування морфологічних знань у школярів із тяжкими порушеннями мовлення. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць. – Вип. 8. / за ред. В. В.Засенка, А. А. Колупаєвої. – К.: ТОВ «Поліграф плюс», 2015. – С. 160 – 165.
85. Трофименко Л. І. Формування морфологічних знань у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення у контексті вивчення теми «Будова слова» Особлива дитина: навчання і виховання. – №3. – 2015. – С. 40 – 48.
86. Фізкультхвилинки для Миколки та Даринки //Розкажіть онуку. 2005. №13-14. С. 44-46.
87. Филичева Т.Б., Туманова Т.В. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение. М.: Гном-Пресс, 1999. 80 с.
88. Филичева Т.Б. Чевелева Н.А. Логопедическая работа в специальном детском саду. М.: Просвещение, 1987. 142 с.
89. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопедии. М.: Просвещение, 1989. 239 с.
90. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.А. Основы логопедии. М. Просвещение, 1989. 234 с.
91. Фомичёва М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. М.: Просвещение, 1981. 158 с.
92. Хрестоматия по логопедии / Под ред. Л.С.Волковой, В.И. Селиверстова. В 2-х т. М.: Просвещение, 1997. 587 с.
93. Цвынтарный В.В. Играем, слушаем, подражаем, звуки получаем. СПб.: Издательство «Лань», 1998. 64 с.

94. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. М.: Юристъ, 1997. 256 с.
95. Чередніченко Н.В., Гайденко В.В., Бурдейка О.А., Алексеева Н.Ю., Мележик О.А. Формування та корекція складової структури слова у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник. К.: 2019. 130 с.
96. Чередніченко Н.В., Клименко І.В., Тенцер Л.В. Порушення письма у молодших школярів: діагностика та корекція. Навчально-методичний посібник. К. ДІА, 2018, 248 с.
97. Чудинова Л.М. Работа по развитию речи в подготовительной группе специального детского сада // Дефектология. 1977. №6. С.35-39.
98. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. К.: Знання, 2009. 244 с.
99. Шкльода В. М. Дефектологічні рухливі ігри та вправи з незначним і помірним психофізичним навантаженням // Розкажіть онуку. 2005. №11-12. С.31-33.
100. Шкільник С. Мовно-ритмічні ігри // Дошкільне виховання. 2000. №12. С. 22-25.
101. Шехнорович А.М., Юрьева Н.М. Психолінгвістический анализ семантики и грамматики. М.: Наука, 1990. 344 с.
102. Юртайкин В.В., Ефименкова Л.Н. Пути повышения эффективности коррекционно-воспитательной работы в группах для дошкольников с общим недоразвитием речи // Дефектология. 1981. №1. С.21-28.
103. Beneventi H. Dyslexic children show short-term memory deficits in phonological storage and serial rehearsal: an fMRI study / H. Beneventi, F. E. Tonnesen, L. Ersland // International journal of neuroscience. 2009. – No. 119. – P. 2017–2043.
104. Blomert L. Is there a causal link from a phonological awareness deficit to reading failure in children at familial risk for dyslexia? / L. Blomert, G. Willems // Dyslexia. – 2010. – No. 16 (4). – P. 300–317.

105. Gooch D. Time perception, phonological skills and executive function in children with dyslexia and/or ADHD symptoms / D. Gooch, M. Snowling, C. Hulme // *Journal of child psychology and psychiatry*. – 2011. – No. 52 (2). – P. 195–203.